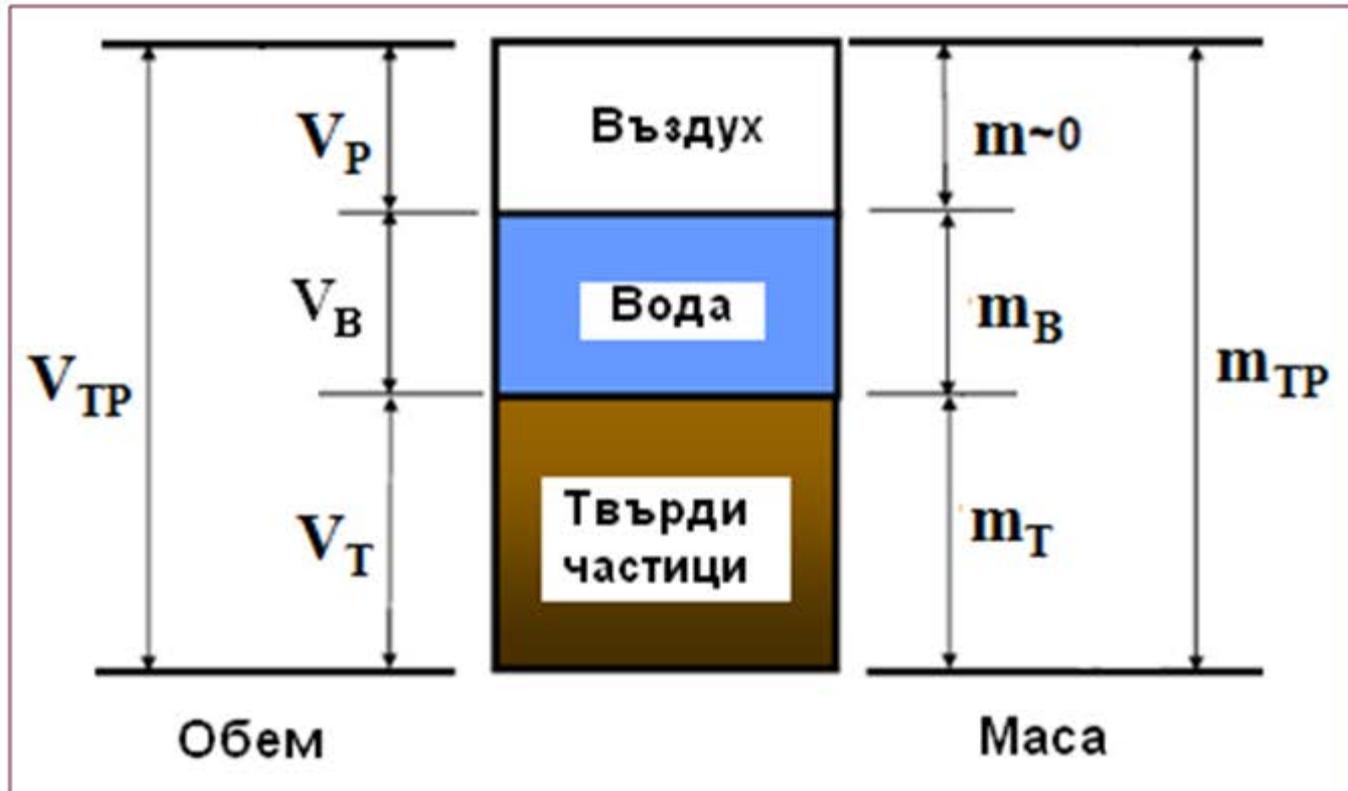

ЗЕМНО-МЕХАНИЧНИ АСПЕКТИ ПРИ ПРОЕКТИРАНЕТО И ЕКСПЛОАТАЦИЯТА НА ЯЗОВИРНИТЕ СТЕНИ

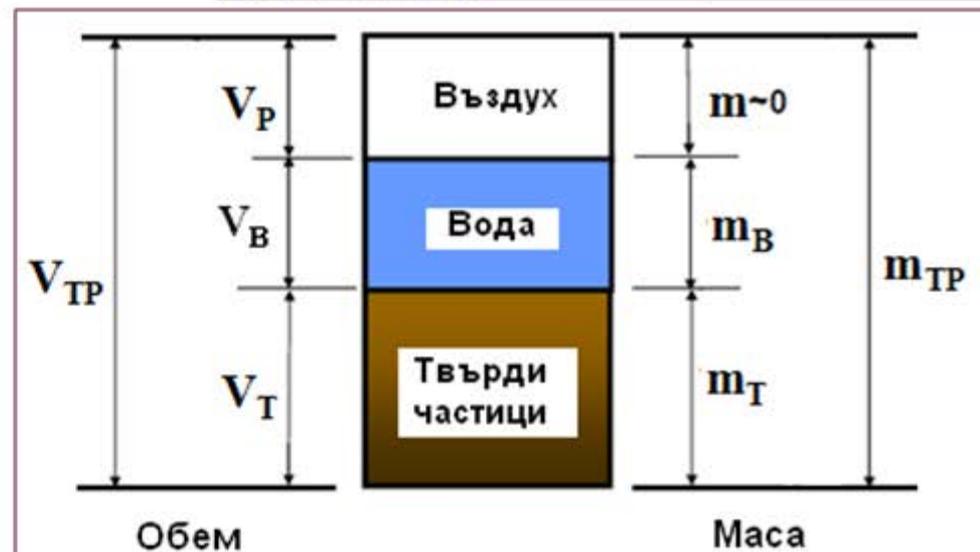
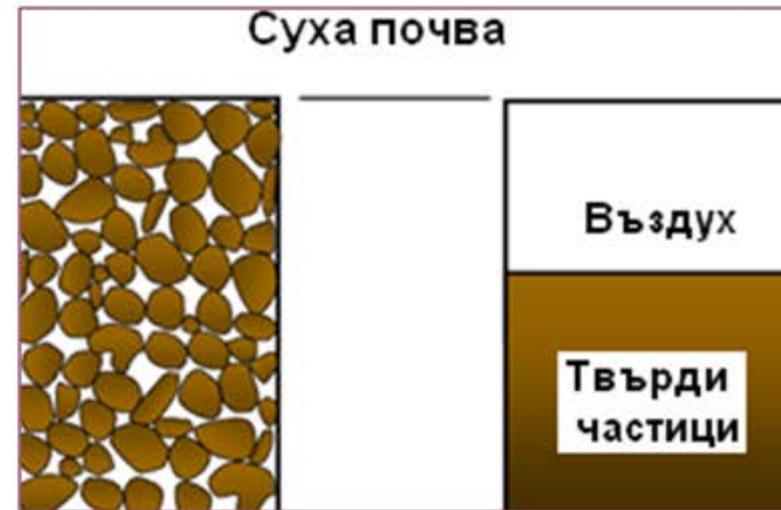
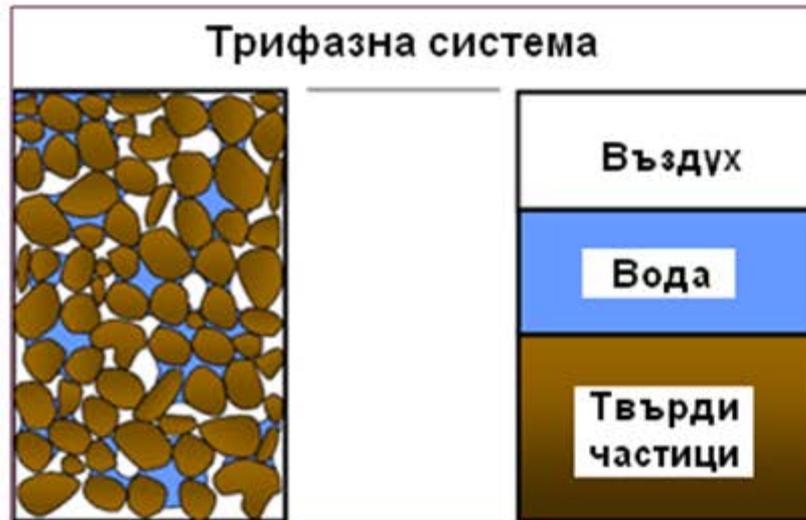

Проф. д-р инж. ВАНГЕЛ ВАСИЛЕВ

Анализ на механичното поведение на почвите

I. Основни физични свойства на почвите

I.1 Състав

Анализ на механичното поведение на почвите

I. Основни физични свойства на почвите

I.2 Основни зависимости (1-3)

Почва	Най – вероятна плътност t/m^3
Пясък, едрозърнести почви	2,65 - 2,67
Праховиден пясък, пясъклива глина	2,68 - 2,72
Глинест пясък	2,69 - 2,73
Глина	2,71 - 2,76

- m_T — маса на тв. частици на суха почва в единица обем почва;
- m_{TP} — обща маса на почвата в единица обем почва;
- m_B — масата на водата в порите;
- V_T — обем на тв. частици в единица обем почва;
- V_{TP} — единичен обем на почвата;
- V_P — обем на порите.

Анализ на механичното поведение на почвите

I. Основни физични свойства на почвите

I.2 Основни зависимости (2-3)

- Плътност на частиците на почвата ρ_s :

$$\rho_s = \frac{m_T}{V_T}$$

- Плътност на почвата ρ_{TP} :

$$\rho_{TP} = \frac{m_{TP}}{V_{TP}} = \frac{m_T + m_B}{V_T + V_p}$$

- Влажност на почвата w :

$$w = \frac{m_B}{m_T} = \frac{m_{TP} - m_T}{m_T}$$

- Плътност на скелета:

$$\rho_{sk} = \frac{m_T}{V_{TP}}$$

- Обемно тегло на скелета:

$$\gamma_{sk} = \rho_{sk} \cdot g = \frac{\gamma_{TP}}{1 + w}$$

Анализ на механичното поведение на почвите

I. Основни физични свойства на почвите

I.2 Основни зависимости (3-3)

- Пористост:

$$n = \frac{V_p}{V_{TP}} = 1 - \frac{\gamma_{sk}}{\gamma_{sp}} = \frac{\varepsilon}{1 + \varepsilon}$$

- Коэффициент на порите:

$$\varepsilon = \frac{V_p}{V_T} = \frac{\gamma_{sp} - \gamma_{sk}}{\gamma_{sk}}$$

- Объемно тегло на почва под вода:

$$\gamma_{p.woda} = \frac{\gamma_{sp} - \gamma_w}{1 + \varepsilon} = \gamma_{sk} - \frac{\gamma_{sk}}{\gamma_{sp}} \gamma_w$$

- Объемно тегло на водонаситена почва:

$$\gamma_{vna} = \gamma_{sk} + n\gamma_w = \frac{\gamma_b}{1 + w} + \frac{\varepsilon\gamma_w}{1 + \varepsilon}$$

където: V_p е обемът на порите в единица обем почва; γ_w е обемното тегло на водата.

II. Класификация на почвите

(1-6)

II.1 По степен на свързаност на отделните частици:

- несвързани

- свързани почви

II.2 По зърнометричен състав

II.3 По съдържание на глинести частици

Почви	Съдържание на частици	
	Големина mm	% по маса
А. Едрозърнести Валуни	> 200	> 50
Баластра	> 10	> 50
Чакъл	> 2	> 50
Б. Пясъци Чакълести	> 2	> 25
Едри	> 0,50	> 50
Средни	> 0,25	> 50
Дребни	> 0,10	≥ 75
Праховидни	< 0,10	> 75
С. Глина	< 0,005	

Почва	Съдържание на глинести частици с размер < 0,005 mm в % по маса
Глина	> 30
Глинест пясък	30 - 10
Песъклива глина	10 - 3
Пясък	< 3

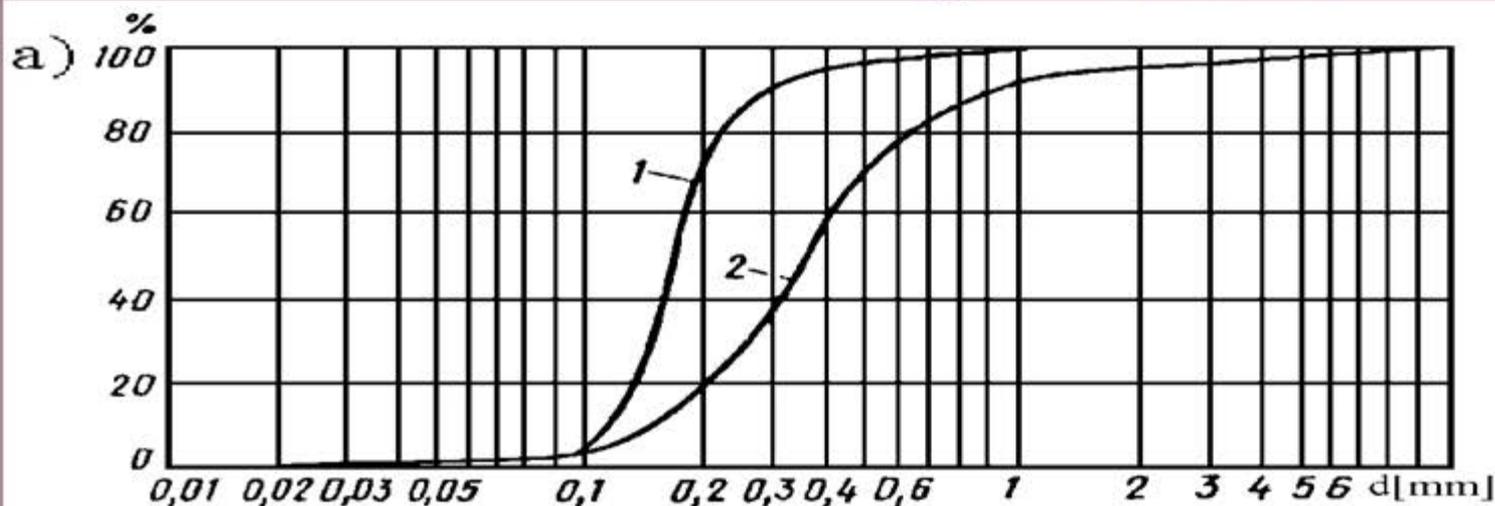
II.2 По зърнометричен състав

Зърнометрични криви (Зарецкий, 1988):

а) пясъкливи почви

1 – ситен пясък;

2 – среднозърнест пясък.

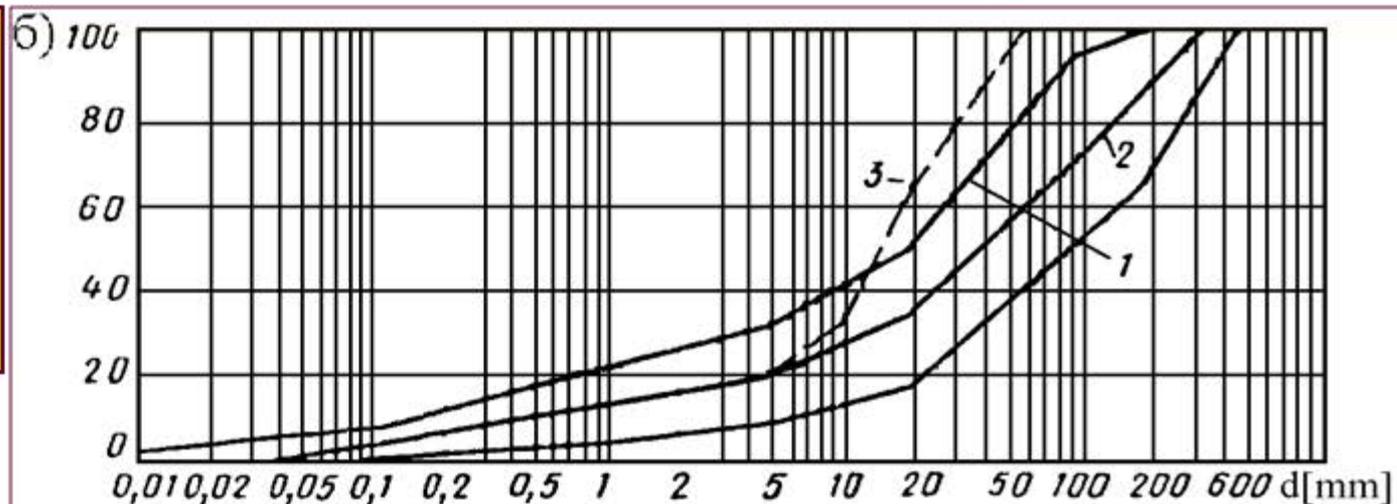
Зърнометрични криви:

б) баластра

1 – гранични криви;

2 – средна крива

3 – моделна смес.

II.4 По степен на еднородност (за несвързани почви):

в зависимост от коефициента на нееднородност

$$K_H = \frac{d_{60}}{d_{10}}$$

където: d_{60} и d_{10} са диаметрите на частиците, по-малки от които се съдържат в почвата съответно 60% и 10% по маса.

при $K_H \leq 3$ почвата е еднородна;

при $K_H > 3$ почвата е нееднородна.

II. Класификация на почвите

(4-6)

II.5 По плътност (Критерий на Терцаги, коефициентът на относителна плътност I_D):

$$I_D = \frac{\varepsilon_{max} - \varepsilon}{\varepsilon_{max} - \varepsilon_{min}}$$

където: ε_{max} = коефициентът на порите при пределно рохко състояние;
 ε_{min} = коефициентът на порите при пределно плътно състояние;
 ε = действителното значение на коефициента на порите.

– Според I_D пясъците са: рохки ($I_D \leq 0.33$), средноплътни ($0,33 < I_D < 0.66$) и плътни ($I_D > 0.66$).

– Опорните призми на насипните язовирни стени се характеризират с $I_D > 0.90$.

За практически цели: $I_D = P / P_{max}$,

където: P = плътността на даден насип;

P_{max} = плътността на насипа при максимално виброуплътнение.

II.6 По консистенция (за глинестите почви):

- твърдо
- пластично
- течно състояние.

Число на пластичност $I_p = W_T - W_p$

Показател на консистенцията $I_L = (W - W_p) / (W_T - W_p)$

където:

W_T е влажността, при която почвата преминава от пластично в полутечно състояние;

W_p е влажността, при която почвата преминава от пластично в твърдо състояние.

II.7 Според числото на пластичност I_p %

Почва	I_p %
Глинест пясък	< 7
Песъклива глина	$7 \div 17$
Постна глина	$17 \div 30$
Нормална глина	$30 \div 60$
Мазна глина	$60 \div 100$
Много мазна глина	> 100

II.8 Според показателя на консистенцията I_L

Глинест пясък	I_L
Твърд	0
Пластичен	$0 \div 1$
Течен	1

Глина и песъклива глина	I_L
Твърда	0
Полутвърда	$0 \div 0,25$
Твърдопластична	$0,25 \div 0,50$
Мекопластична	$0,50 \div 0,75$
Течнопластична	$0,75 \div 1$
Течна	1

III. Механични свойства на несвързаните почви

III.1 Деформируемост

(1)

► За несвързаните почви са характерни два вида основни деформации:

- **структурни**
- **еластични.**

► **Еластичните деформации** зависят от необратимите деформации на самите частици.

В общия случай еластичните деформации могат да бъдат:

- **линейни**
- **нелинейни.**

► **Дребнозърнести почви**

Процесът на деформиране протича бързо чрез пренареждане на частиците.

► **Едрозърнести почви и Каменен насип**

Разрушение на контактите, промяна на структурата вследствие разрушение на частици и преразпределение на товара между новополучените контактни точки.

► **Компресионни свойства** на несвързаните почви в тялото на насипните язовирни стени - **одометър**

НДС на образеца в одометъра:

$$\sigma_1 = \sigma_z = \frac{4P}{\pi D^2}$$

$$\sigma_2 = \sigma_3 = \sigma_x = \xi \cdot \sigma_z$$

$$\varepsilon_1 = \varepsilon_z = \frac{dh}{h_0}$$

$$\varepsilon_2 = \varepsilon_3 = 0$$

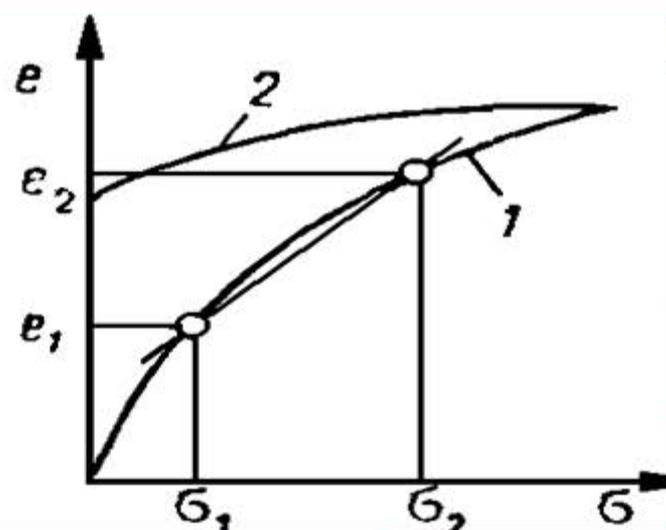
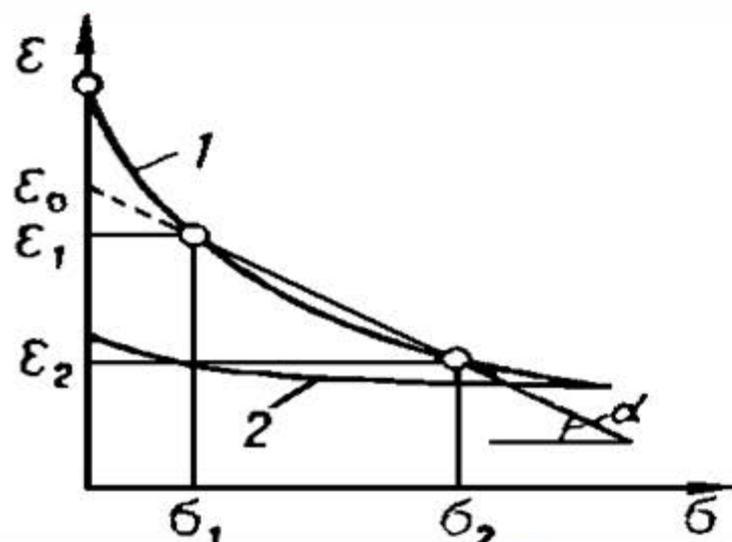
където: **P** е силата, приложена осово върху образеца;

D е диаметърът на одометъра;

dh е намалението на височината на пробата по време на изпитване;

$\xi = \sigma_3 / \sigma_1$ е коеф. на страничен натиск, който за едрозърнести почви има стойности $\xi = 0,25 - 0,35$, а за пясъци $\xi = 0,35 - 0,40$.

► Графики на зависимостите $\varepsilon = f_1(\sigma)$ и $e = f_2(\sigma)$

Компресионен
модул:

$$E_K = \frac{\sigma_2 - \sigma_1}{e_2 - e_1}$$

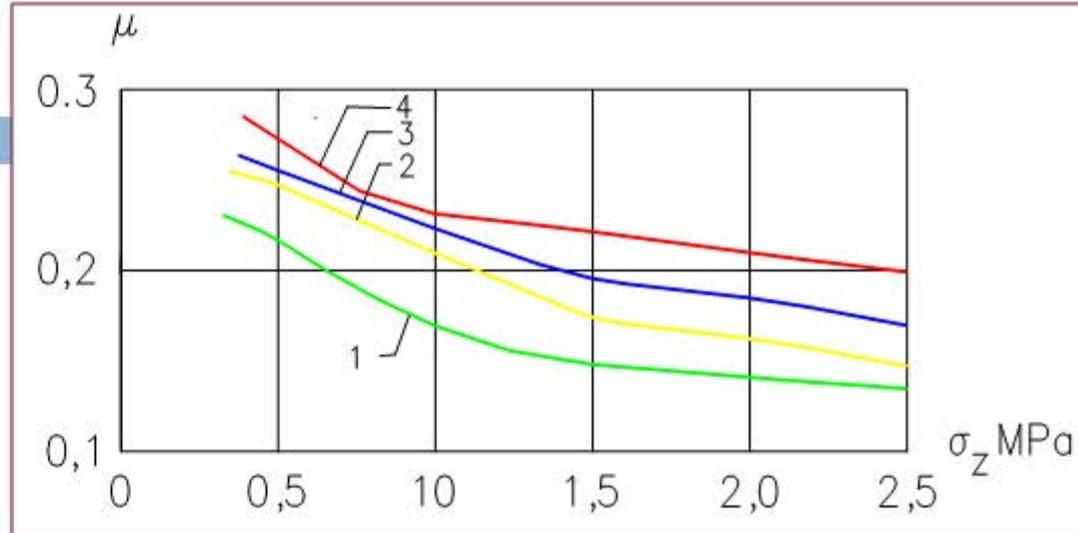
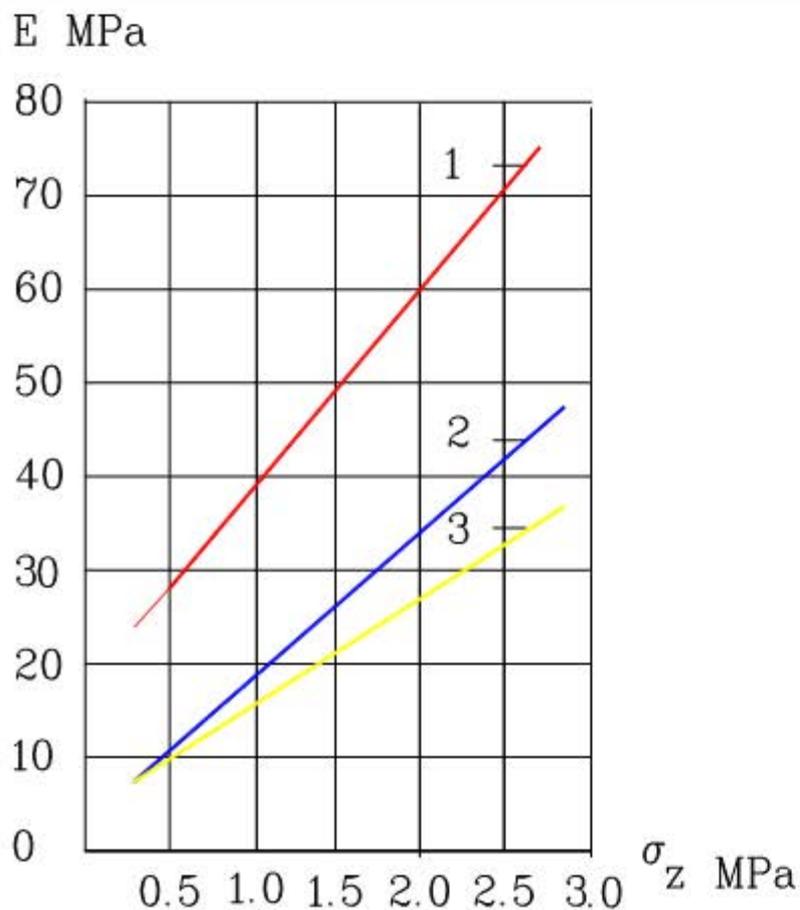
Модул на деформация: $E^D = \beta \cdot m_c \cdot m_k \cdot E_K$

$$\beta = \frac{(1 - \xi)(1 + 2\xi)}{1 + \xi} = \frac{1 - \mu^2}{1 - \mu}$$

където: m_c е коефициент, равен на **1** за съоръжения с широчина по – малка от 20 m или площ в план по – малка от 500 m²;

m = 1,5 за съоръжения с размери по – големи от тези;

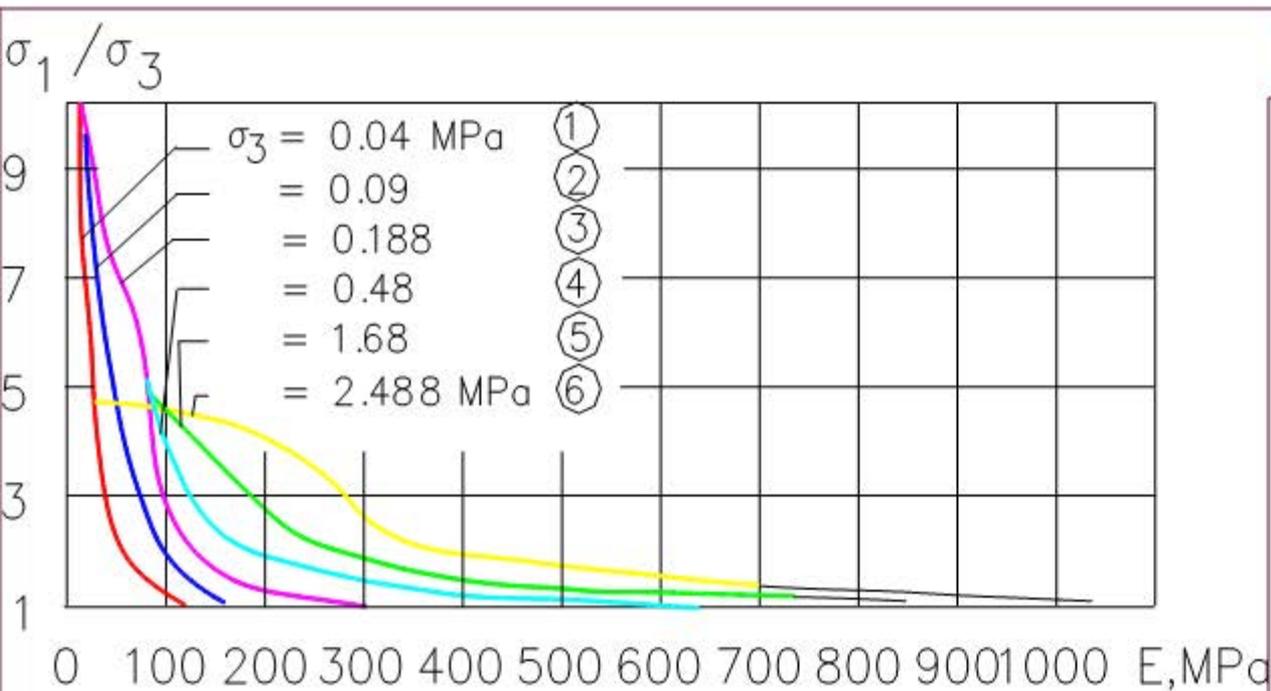
m_k е коефициент, който за несвързани почви и пластични глини е равен на **1**, за глинести почви с твърда и полутвърда консистенция се изменя от **4** до **2**, в зависимост от коефициента на порите.

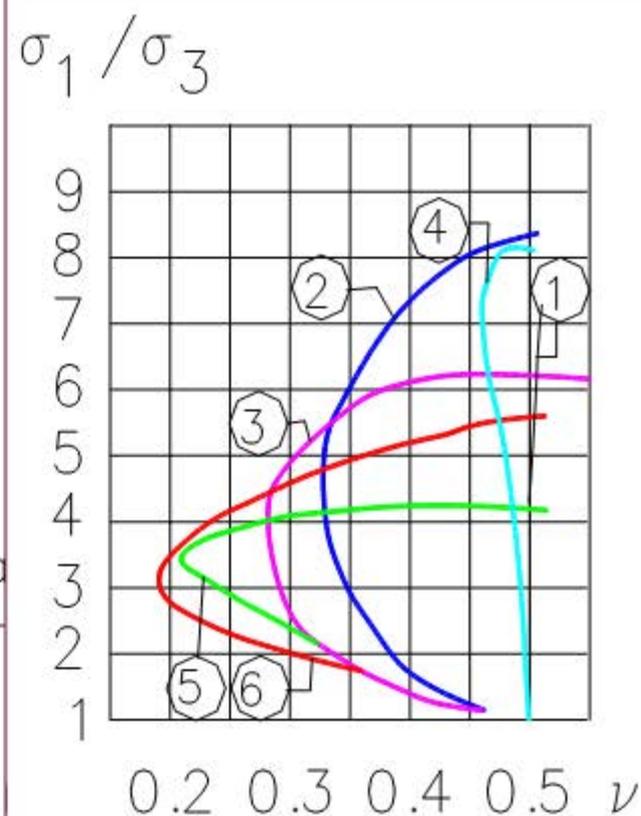
- 1 - сух, уплътнен насип,
- 2 - водонаситен уплътнен насип,
- 3 - сух, неуплътнен насип,
- 4 - водонаситен неуплътнен насип

Графики на функцията $\nu = f(\sigma_z)$ за насип от конгломерат

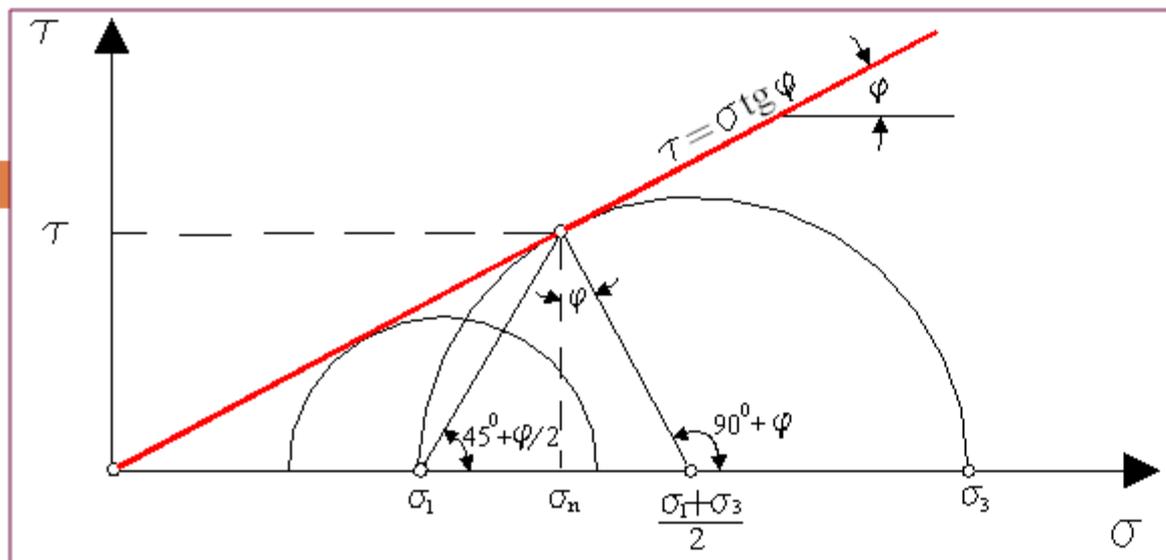
Графики на функцията $E = f(\sigma_z)$ за насип от конгломерат

Графики на функциите $E = f(\sigma_1, \sigma_3)$ за насип от конгломерат ($d_{\max} = 200 \text{ mm}$, $I_D = 0.90$).

Графики на функциите $\nu = f(\sigma_1, \sigma_3)$ за насип от конгломерат ($d_{\max} = 200 \text{ mm}$, $I_D = 0.90$).

$$\tau_{\text{гр}} = \sigma_n \cdot \text{tg } \varphi$$

$$\sin \varphi = \frac{\sigma_1 - \sigma_3}{\sigma_1 + \sigma_3}$$

Критерий за разрушение на несвързани почви

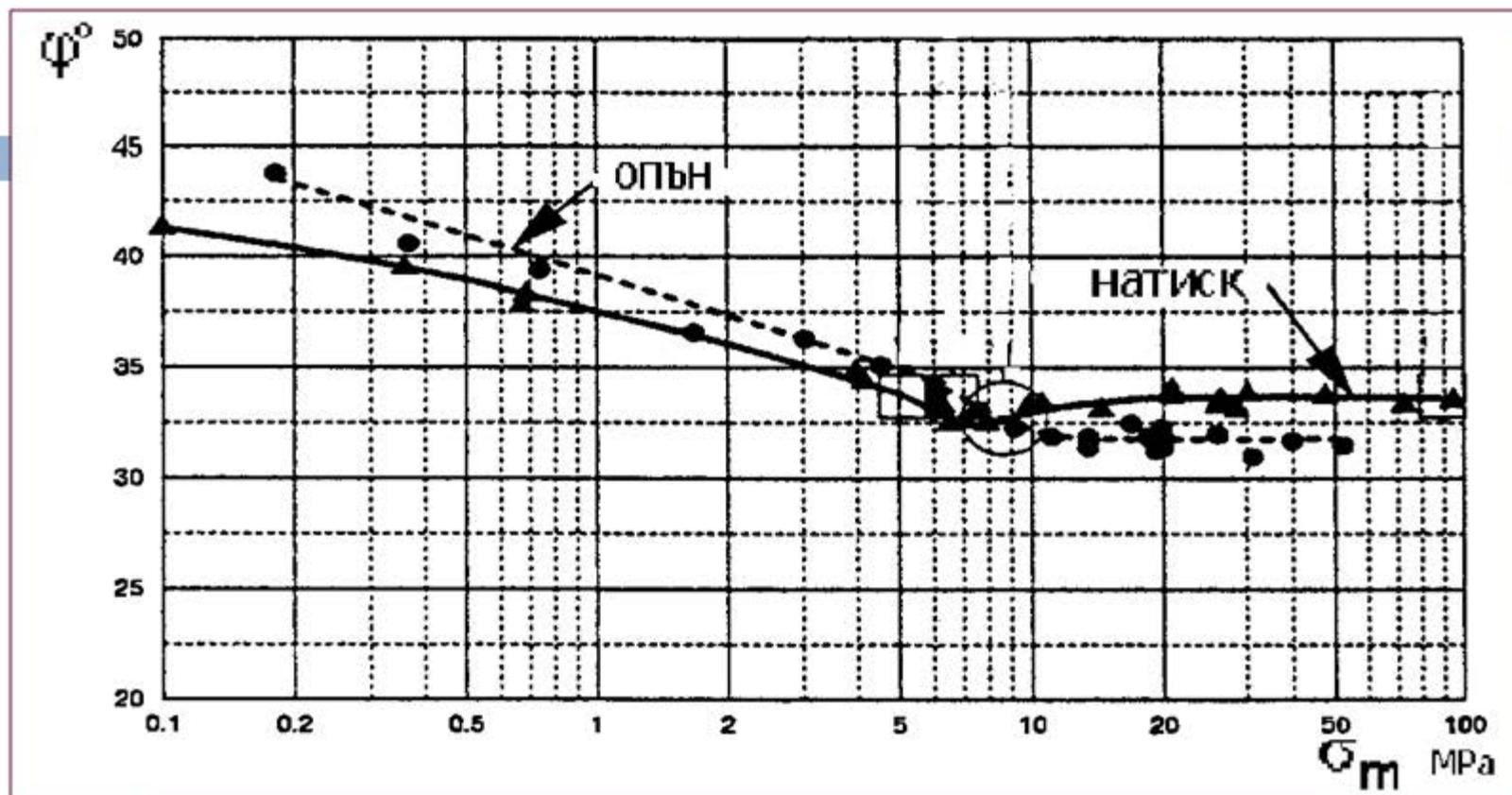
Гордиенко:

За чакълесто–баластрени почви : $\varphi(\sigma) = \varphi_0 - 5 \lg (\sigma_n / \sigma_0)$ (1)

За **каменен насип** от материали, добити чрез взривяване в каменни кариери:

$$\varphi(\sigma) = \varphi_0 - 9 \lg (\sigma_n / \sigma_0)$$
 (2)

където: φ_0 е ъгълът на вътрешно триене при $\sigma_3 = 0$;
 $\sigma_n = 2\sigma_1\sigma_3 / (\sigma_1 + \sigma_3)$ е нормалното напрежение в
 площадката на срязване; $\sigma_0 = 0,20 \text{ MPa}$.

► При напрежения $\sigma_m \geq 6$ МРа,

$$\varphi_{\sigma m} = \varphi_{\sigma m=6\text{MPa}} = \text{const.}$$

► За пясъкливо – чакълесто – баластрени почви, подложени на напрежения до $5 \div 6$ МРа е валидна формула (1)

IV. Механични свойства на свързаните почви (1)

▶ **Деформационните и якостните свойства на глинестите почви зависят от:**

- зърнометричен състав;
- минерален състав;
- плътност на скелета;
- влажност и пластичност.

▶ **Основните изводи относно деформируемостта и якостта на несвързаните почви са в сила и при свързаните почви !!!**

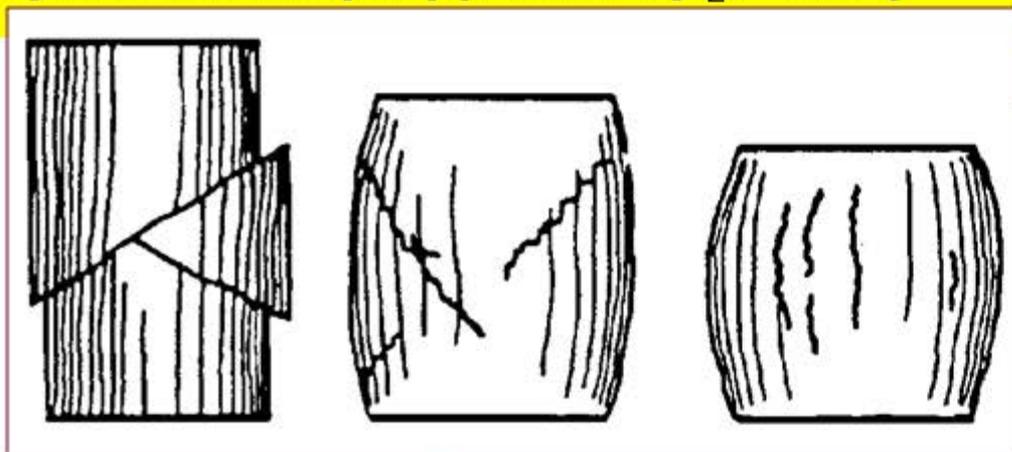
▶ **Основните разлики в поведението при натоварване на свързаните почви** се дължат на характерните за тях:

- сцепление;
- якост на опън;
- вискозо–пластична компонента на деформациите;
- наличие на порово налягане.

IV. Механични свойства на свързаните почви (2)

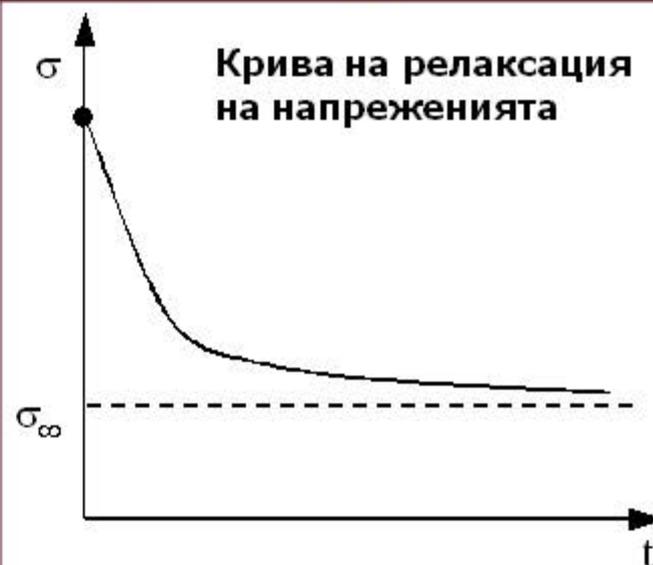
► Видове разрушение на глинести почви

- а) крехко разрушение (за гл. почви с показател на консистенция $I_L < 0,25$)
- б) крехко – пластично разрушение ($0,25 < I_L < 0,50$);
- в) пластично разрушение ($I_L > 0,50$)

► Реологични процеси, вискозо–пластичност

- Пълзене на почвите,
- Дълговременна якост
- Релаксация на напреженията.

Използвана литература

Василев, В. (2001), Дисертация за присъждане на научна степен "Доктор на техническите науки" на тема: "Моделиране на напрегнатото състояние на масивни хидротехнически съоръжения по метода на крайните елементи."

ГОЛЬДИН А. Л., Л. Н. РАССКАЗОВ, 1987. *Проектирование грунтовых плотин*, Энергоатомиздат, Москва.

ЗАРЕЦКИЙ Ю. К., 1988. *Вязко - пластичность грунтов и расчеты сооружения*, Стройиздат, Москва.

РОЗАНОВ Н.Н., 1983. *Плотины из грунтовых материалов*, Стройиздат, Москва

JANSEN, R. V., 1988. *Advanced dam engineering*, Van Nostrand Reinhold, New York.